

MEDIÁLNÍ STUDIA

MEDIA STUDIES

JOURNAL FOR CRITICAL MEDIA INQUIRY

**Mediální reprezentace návratu divokých koní a vlků na serveru
iDNES.cz**

Eliška Olšáková

To cite this article:

Olšáková, E. (2019). Mediální reprezentace návratu divokých koní a vlků na serveru iDNES.cz. *Mediální studia*, 13 (1), 45–66.

ISSN 2464-4846

Journal website: <https://www.medialnistudia.fsv.cuni.cz/>

1/2019

MEDIÁLNÍ REPREZENTACE NÁVRATU DIVOKÝCH KONÍ A VLKŮ NA SERVERU IDNES.CZ

// MEDIA REPRESENTATION OF THE RETURN OF WILD HORSES AND WOLVES ON IDNES.CZ

ELIŠKA OLŠÁKOVÁ

ABSTRACT

This paper is focused on the representation of environmental problems in the news. It analyses and compares two media events published on iDNES.cz – the return of wild horses to Milovice and the return of wolves to Broumovsko. The primary research method is a critical discourse analysis. The aim is to define how wilderness and wild animals were represented. It deals with the topics of anthropocentrism, neoliberalism and postmodernism. Moreover, it opens the question of authenticity of wild nature represented in the analysed articles.

Keywords: environmental communication ▪ critical discourse analysis ▪ media representation ▪ wilderness ▪ wild animals

„Žijeme v naprosto unikátní době, kdy se začínají vracet zvířata, která známe jen z pohádek.“

(Kučera, 14. 3. 2016)

1. ÚVOD

V době klimatických změn a stoupajícího zájmu společnosti o problematiku životního prostředí se výzkumem mediální reprezentace environmentálních témat začíná zabývat stále větší množství akademiků (Hansen, 2015, s. 14). Do naznačené oblasti spadá i tato studie, jež zkoumá mediální reprezentaci návratu divokých zvířat v rámci dvou témat publikovaných na zpravodajském serveru iDNES.cz, konkrétně návrat divokých koní do Milovic a návrat vlků na Broumovsko.

Mediální reprezentace divoké přírody je ovlivněna společností, místem a kontextem, ve kterém vzniká, podle Jarkko Saarinen se nikdy nejedná o proces apolitický (Saarinen, 2018, s. 1756). Zároveň může tato reprezentace smýšlení veřejnosti o divoké přírodě sama formovat. Například v Braniborsku se návrat vlků stal jedním z nejdůležitějších politických témat volební kampaně (Uhlíř & Lindner, 2019, s. 31).

Právě tématem toho, jak jsou divoká příroda a divoká zvířata reprezentovány v médiích, se zabývá tato studie. Jejím cílem je analyzovat reprezentaci návratu divokých koní do Milovic a vlků na Broumovsko, a to metodou kritické diskurzivní analýzy (CDA) podle modelu Normana Fairclougha. Texty vybrané k analýze byly publikovány na jednom z nejčtenějších zpravodajských serverů iDNES.cz. V úvodních kapitolách studie mapuje specifika západní kultury a pojetí divoké přírody v kontextu západní společnosti, v pozdějších přibližuje metodiku výzkumu a shrnuje závěry analýzy.

2. DICHOTOMIE PŘÍRODA-KULTURA

Vnímání přírody jedincem je ovlivněno kulturou, ze které vychází, ačkoli jej může považovat za objektivní a reálné. Podle teorie sociální konstrukce reality Petera Bergera a Thomase Luckmanna vnímá člověk prostředí, do kterého se narodí, jako jediné skutečné a instituce chápe jako fakta, nikoli coby lidský výtvar. „Objektivita světa institucí, jakkoli přesvědčivě se může tento svět jedinci jevit, je objektivitou, kterou vymyslel a vytvořil člověk“ (Berger & Luckmann, 1999, s. 63). Protože v této studii vycházíme z poznatků teorie sociální konstrukce reality, je více než vhodné zmapovat specifické pojmání divoké přírody západní kulturou, v jejímž kontextu analyzované texty vznikaly. Následující teoretické kapitoly popisují přístup západní kultury k přírodě a divokým zvířatům. Se zjištěnými poznatky dále pracuje i analytická část práce.

V tradici západní společnosti je zakotven kontrast mezi přírodou a kulturou. Člověk se tak nachází v dichotomickém vztahu se zvířetem. Mezi oběma říšemi vzniká jasná a téměř neprostupná hranice, což následně ovlivňuje vztahy mezi nimi. Tyto hranice a vztahy se zapisují do konkrétního způsobu uvažování společnosti (Suchet, 2002, s. 141). Důsledkem dichotomie kultura-příroda je vnímání člověka jakožto odděleného od přírodních procesů, vytrženého z ekosystému. Ať už se přírody bojíme, romantizujeme si ji či na ni nahlížíme z ekonomického hlediska, ve všech případech se od ní distancujeme a chápeme ji jako tu druhou (Sowards, 2003, s. 45).

Fritjof Capra tvrdí, že dualismus kultura-příroda má kořeny v 17. století v myšlenkách René Descarta. V této době byla vystavena hranice mezi intelektem a hmotným světem (Capra, 1995, s. 21). Lidé ztělesňují rozum a racionální myšlení, mají schopnost rozhodovat se. Zvířata naopak spadají do říše přírody, která je založena na emocích, primitivnosti, necivilizovanosti, fyzičnosti, vášni, pudovosti, živočišnosti, iracionalitě a šílenství (Sowards, 2003, s. 47). Ve vztahu kultura-příroda nejsou tyto strany vzájemně rovnocenné, ale fungují na principu hierarchie. Postupem času se člověk díky rozumu vynořil z iracionálního světa zvířat a vstoupil do jemu nadřazené říše kultury (O'Rourke, 2000, s. 146). Podle Capry veškeré vědecké poznání a snaha o porozumění přírodě v západní kultuře vždy implikuje dominanci, kontrolu, manipulaci a vykořisťování přírody (Capra, 1995, s. 23). „Člověk je privilegovanou, aktivní, nadřazenou a progresivní stranou opozice, protože sám tuto opozici vytvořil“

(Suchet, 2002, s. 143). Smýšlení o zvířatech jakožto bytostech odlišných a nižších se může zdát v západním kontextu přirozené, přesto není blízké všem kulturám, např. původním obyvatelům Austrálie nebo Kanady. Předpokládaná nadřazenost člověka se může promítat i do mediálních textů, a je proto nutné tuto skutečnost pojmenovat a brát v potaz.

Evropské myšlení je založeno také na lineárním vnímání času, evoluci, pokroku a vývoji. Obsahuje příběhy o vývoji člověka z lovce a sběrače k osadníkovi. Domestikace zvířat, krocení a ovládnání přírody definují význam civilizace (Suchet, 2002, s. 146). Technologické dovednosti člověka osvobodily a daly mu možnost kontrolovat a řídit život na Zemi (O'Rourke, 2000, s. 147). Podle Capry je potřeba překonat pomyslnou hranici mezi zvířetem a člověkem, která předpokládá lidskou dominanci a kontrolu přírody, abychom byli schopni vypořádat se se současnými problémy přelidnění a globalizace světa (Capra, 1995, s. 21). K překonání hranice má dojít vzájemnou identifikací, což je rétorický proces umožňující společnosti nahlížet na přírodu jako na místo, kde mohou všechny organismy koexistovat.

3. MEDIÁLNÍ REPREZENTACE DIVOKÉ PŘÍRODY A JÍ URČENÉHO PROSTORU

Dialektický vztah kultury a přírody ovlivňuje i vnímání prostoru vyhraněného pro divoká zvířata, což se odráží také v analyzovaných textech. Výzkumníci Angela Cassidyová a Brett Mills hovoří o existenci dichotomie lidské/bezpečné a nelidské/rizikantní. Divoká nekontrolovatelná zvířata by měla podle této logiky setrvávat mimo městský prostor, jenž je vyhrazený lidem (Cassidy & Mills, 2012, s. 504). Území přírody a města jsou podle nich ohraničená a neprostupná, což demonstrovali ve svém výzkumu mediální reprezentace lišek v Londýně. Popsali uměle vytvořený pojem „městská liška“, která se svým mediálním obrazem liší od lišek žijících v lese a je vnímána negativně, ačkoli se jedná o stejný živočišný druh.

Podobná zjištění uvádí i Karen F. Hyttenová ve výzkumu mediální reprezentace psů dingo v Austrálii. Podle ní jsou i v rámci národních parků určitá místa často navštěvovaná lidmi konstruována jako součást sféry kultury. Od divokých zvířat se očekává plachost, a neměla by se tedy objevovat v blízkosti lidí (Hytten, 2009, s. 23). Při překročení hranic jsou obviňována z toho, že se chovají nepředvídatelně, nepřirozeně a nemravně (Knight, 2000, s. 16). Divoká zvířata jsou pak médií konstruována jako „kriminálníci“, vyzdvihují se jejich negativní vlastnosti, což má u publika vyvolávat strach a znechucení. Důsledkem může být snaha o „potrestání“ takových zvířat a například ospravedlňování jejich odstřelu (Cassidy, 2012, s. 504).

Pokud tedy zvířata jakožto „kriminálníci“ nedodrží předepsané hranice, jejich odstřel je pouze vymáháním práva, a tudíž zcela legitimní praxí (Knight, 2000, s. 16). Z takto nastavené reprezentace vyplývá, že nebezpečná, nepředvídatelná a „nemorální“ zvířata nepatří do lidského světa. Obě říše však od sebe vzdaluje i diskurz ochrany životního prostředí, který naopak vyčleňuje lidi z prostoru divoké přírody. Dochází k romantizaci divoké přírody nedotknuté člověkem, která prohlubuje

hranici mezi lidským a nelidským prostorem (Knight, 2000, s. 9). Vymezení prostoru je problematické také proto, že v současné době zabírá plocha určená pro divokou přírodu pouze 0,3 % rozlohy České republiky (Krajhanzl, 2015, s. 19).

4. CHRÁNĚNÝ ŠKŮDCE – PROTICHŮDNÉ OBRAZY DIVOKÝCH ZVÍŘAT

Zvířata na světě existují pro své vlastní účely, stejně jako další složky přírody jsou však popisována optikou lidí. V jejich reprezentacích se odráží to, jak jsou pro lidi užitečná, nebezpečná apod. Popisy zvířat, včetně těch vědeckých, jsou sociálně konstruovanými zprostředkováními zvířete, do kterých zasahuje vliv kultury, lidských zájmů a obav a které se s časem proměňují (Marvin, 2001, s. 275).

Formování obrazu konkrétního zvířete souvisí také s vymezením prostoru, ve kterém by se mělo pohybovat. Mohou tak vznikat dvě rozdílné reprezentace stejného druhu v závislosti na tom, zda zvíře splňuje lidská očekávání. Příkladem je zmiňovaný výzkum Cassidyové a Millse, kteří se zabývali umělým pojmem „městská liška“, který podporuje negativní vnímání lišek objevujících se v blízkosti lidských obydlí. Smýšlení o určitých druzích zvířat rozhoduje o tom, jak se k nim následně chováme. Pokud zvířata nedokážou přizpůsobit své chování tomu, co od nich lidé očekávají, jsou často zařazována do kategorie škůdci (Cassidy & Mills, 2012, s. 506).

Status zvířete coby škůdce není stálý, mění se s tím, jak se zemědělská půda rozšiřuje na úkor divoké přírody, v důsledku čehož se vytvářejí obrazy hlodavců ničících úrodu a masožravých zvířat ohrožujících dobytek (Knight, 2000, s. 9). Ke zmatení dochází, pokud je škůdce zároveň chráněným zvířetem. Škodlivé zvíře by mělo být takové, kterého je nadbytek a rychle se množí. Chráněné zvíře je zranitelné a jeho populace křehká. Pokud je určitý druh zvířete chápán jako škodlivý, je mnohem těžší obhajovat nutnost jeho ochrany (Knight, 2000, s. 11). Tento poznatek je důležitý v kontextu zde reflektované analýzy návratu vlků. Vlci jsou chráněnými zvířaty, zároveň však „ohrožují“ dobytek farmářů a mohou být považováni za škůdce, proti nimž je potřeba se bránit.

5. DOMESTIKOVANÁ A DIVOKÁ ZVÍŘATA

Prostor není jediným prvkem, na základě kterého se kulturně rozlišuje chování zvířat na „dobré“ a „špatné“. Typickým příkladem jsou domy jakožto lidská obydlí, ve kterých není přítomnost určitých zvířat vnímána jako problematická, nýbrž jako přirozená a běžná. K problému dochází, pokud do lidského obydlí vstupuje specifický druh zvířete, který se ještě nepodařilo domestikovat, a nechová se tak podle lidmi vytvořených a očekávaných pravidel, která se snaží vymáhat (Cassidy & Mills, 2012, s. 506).

Cassidyová a Mills tvrdí, že i přes 230 tisíc napadení psem ročně vnímá mediální diskurz psy převážně jako lidské společníky a vyzdvihuje jejich kladné stránky. Naopak vlci jsou vykreslováni jako nebezpeční a neschopní koexistence s lidmi.

Psi jsou vlastnění, zdánlivě kontrolovatelní a odpovědnost za ně nesou jejich majitelé, vlci jsou naopak divocí, nekontrolovatelní a zodpovědní sami za sebe (Cassidy & Mills, 2012, s. 505). Výzkumník Henry Buller při rozhovorech s farmáři, na jejichž území se vlci objevili, zjistil, že ačkoli k napadení člověka vlkem dochází oproti napadení psem minimálně, farmáři stále vycházejí z konfliktu biodiversity-biosecurity, který vylučuje, že by při nárůstu rozmanitosti druhů mohla být zachována bezpečnost člověka (Buller, 2008, s. 1593). Chovatelé často odkazují na nebezpečnost vlků, která však není racionálně podložena. John Knight dodává, že za škody bývají většíinou obviňována větší a divočejší zvířata. Malá a lépe domestikovatelná zvířata jsou naopak ignorována, ačkoli způsobují škody podobného rozsahu (Knight, 2000, s. 9). Podobné tvrzení se objevuje i v dokumentu pořadu *Nedej se!*, kde chovatelé tvrdí, že lišky a zaběhnutí psi způsobují škody na dobytku stejně jako vlci (Řezníčková, 2017).

Rozdíl se promítají také do popisu morální povahy zvířat. Zatímco domestikovaní lovečtí psi jsou vykreslováni jako pragmatičtí, bystří a vynalézaví, psi dingo zabíjející ovce ztělesňují krutost, vychytralost a zbabělost (Hyttén, 2009, s. 22). Přestože divocí psi dingo musí lovit, aby přežili, jejich útoky na dobytek jsou označovány za bezcenné, jejich násilí na dobytku je zvýznamňováno, evokuje obavy, odpor a znechucení. Násilí je tedy nahlíženo ze dvou úhlů, z logiky agrikultury je utrpení psů dingo zcela legitimní. Zemědělství je součástí kultury, psi dingo z ní jsou vyčleněni, nicméně sami překračují hranici přírody a kultury a zasahují do kulturních praktik. Jejich regulace je součástí kultury, tedy přirozená a legitimní (Hyttén 2009, s. 22).

6. METODIKA

Tato stať se zaměřuje na problematiku zpracovávání ekologických témat v médiích. Jejím cílem je analyzovat mediální reprezentaci návratu divokých koní do Milovic a vlků na Broumovsko publikovaných na online serveru iDNES.cz a tyto reprezentace následně porovnat. Stať se tak snaží zodpovědět otázky, jak byly reprezentovány divoká příroda a divoká zvířata, jak byly konstruovány vztahy mezi zvířaty a lidmi a jaký přístup volili jednotliví autoři textů k dané tematice. Vybrané články byly zpracovány metodou kritické diskurzivní analýzy (CDA) podle modelu Normana Fairclougha. Vzhledem k tomu, že se jedná o kvalitativní analýzu, vychází stať z limitovaného počtu analyzovaných textů publikovaných v jediném médiu. Ačkoli nemůže pojmout reprezentaci divoké přírody napříč českým mediálním spektrem, poskytuje podrobnou analýzu reprezentace v jednom z nejčtenějších českých online deníků. Nastiňuje, jak může být téma divokých zvířat v české přírodě mediálně konstruováno a může sloužit jako hodnotná zpětná vazba pro novináře píšící o tématech z této oblasti.

Analýzované texty byly vybrány prostřednictvím metody nepravděpodobnostního výběru vzorku, která se nesnaží být statisticky reprezentativní, je naopak vhodná pro podrobný výzkum prováděný v malém měřítku, a tudíž i pro účely tohoto textu (Lewis, 2003, s. 78). Konkrétně se jedná o výběr účelový, který zajišťuje relevantnost a dostatečnou rozmanitost analyzovaných textů (Lewis, 2003, s. 79). Texty

byly vyhledány prostřednictvím databáze Anopress, jako klíčová slova byla zvolena „divoká příroda“ a „divočina“. Dvěma událostem vybraným k analýze se server iDNES.cz věnoval dlouhodoběji a komplexněji, relevantní jsou také vzhledem k zobrazované konstrukci konfliktů a na první pohled výrazným rozdílem v reprezentaci různých druhů divokých zvířat. Obě události se odehrávají na území České republiky a přímo se dotýkají lidí žijících v blízkosti území divoké přírody, kde může docházet k již naznačeným konfliktům. Důležitost mapování mediální reprezentace takových událostí zdůrazňuje Catherine Hillová. Podle ní mohou média zveličováním určitých aspektů problému ovlivňovat reálnou situaci a náladu místních obyvatel (Hill, Webber, & Priston, 2017, s. 3).

Všechny zvolené články jsou zpravodajské a jejich výběr nebyl omezen rubrikou, ve které byly publikovány. Za zdrojové médium byl zvolen server iDNES.cz jakožto jeden z nejnavštěvovanějších zpravodajských portálů (NetMonitor). Volba online média vycházela z předpokladu, že ekologická témata mohou v prostředí internetu získat více prostoru než v tradičních tištěných médiích. Zpravodajství na internetu není natolik limitováno daným rozsahem, články s podobnou tematikou lze navíc snadno propojit prostřednictvím rubrik a hypertextových odkazů, čímž dochází ke specializaci témat (Čuřík, 2012, s. 21).

První zvolená událost pojednává o návratu divokých koní do milovické rezervace iniciovaném neziskovou organizací Česká krajina. Vhodný druh zvířete, exmoorský pony, byl zvolen na základě výsledků analýz DNA jakožto nejpodobnější původním divokým koním žijícím na českém území. Zvířata byla do rezervace přivezena z Anglie. Časový rozsah vybraných článků se pohybuje od 27. 1. 2015 do 19. 12. 2016, tedy od data, kdy se objevil první článek věnující se tomuto tématu, do konce následujícího roku.¹ Celkem se jej týkalo 17 článků. Druhým zkoumaným tématem je návrat vlků na Broumovsko, který se dal podle odborníků očekávat vzhledem k rozrůstající se populaci těchto šelem v saské Lužici na pomezí Německa a Polska blízko českých hranic (Beran, 2015). Vlk má v České republice status kriticky ohroženého zvířete a jeho lov je zakázán. Koncem března tohoto roku podala skupina farmářů z Broumova žalobu na stát, protože se dle jejich názoru nemohou před šelmou efektivně bránit (ČTK, 2018). Za začátek zkoumaného období byl zvolen první článek na iDNES.cz zabývající se tímto tématem.² Publikován byl v období, kdy ještě nebylo jisté, zda se vlci na Broumovsko skutečně vrátili. Konečným datem je poslední článek, který vyšel před rešerší pro tuto stať. Rozsah je tedy od 11. 11. 2015 do 10. 1. 2018 a vzorek obsahuje také 17 článků. Dohromady bylo tedy analyzováno 34 článků. Následující dvě kapitoly využívají citace z tohoto korpusu, které slouží jako příklady pro ilustraci vyvozovaných závěrů. Vzhledem k rozsahu této studie byly vybrány citace pouze

- 1 Mezi tímto datem a datem rešerše textů pro následnou analýzu vyšlo pouze pět dalších článků, které zkoumanou mediální reprezentaci významně nerozšiřují, tudíž zahrnuty nebyly.
- 2 Vlci byli na českém území vyhubeni před rokem 1800, jejich opětovné pozorování bylo zaznamenáváno Správy CHKO od roku 2013 a potvrzeno rok později po instalaci fotopastí (Beran, 2015).

z některých článků, ačkoli závěry vychází z důkladné analýzy všech textů v korpusu. Články přímo citované v této studii jsou uvedeny v seznamu zdrojů.

Konečný počet textů v korpusu potvrzuje vhodnost použití CDA. Tato metoda nevyužívá statistických metod a technik, pracuje pouze s malým počtem textů, které jsou často vybrány na základě zájmu výzkumníka (Fairclough, 1995, s. 207). Výhodou tohoto přístupu je, že se může výzkumník texty zabývat hlouběji a popsat, jak je volba slov a přístupu autora textu spojena s určitou ideologií (Machin & Mayr, 2012, s. 207). Výzkumníci zabývající se CDA jsou často sami angažovaní a jejich analýzy se snaží přispět ke společenské změně (Machin & Mayr, 2012, s. 4). Podle Normana Fairclougha a Ruth Wodakové spočívá výjimečnost CDA v tom, že podporuje v diskurzu utlačované skupiny a staví se proti skupině dominující (van Dijk, 1997, s. 259). CDA je přístupem propojujícím společenské teorie, teorie jazyka a metodologii zaměřující se na jazykovou analýzu, jedná se o systematické studium textů (van Dijk, 1997, s. 281). Texty mohou být prostřednictvím CDA interpretovány různě v závislosti na osobnosti výzkumníka, jeho společenském postavení, pohlaví, věku, přístupu, postojů, znalostí nebo emocí (van Dijk, 1997, s. 278). Počet možností interpretace by měl redukovat systematický přístup, znalost kontextu události a sebereflexe výzkumníka. Interpretace a vysvětlení naznačené v analýze však nejsou nikdy konečné, nýbrž dynamické a otevřené změnám v případě nových informací a nového kontextu (van Dijk, 1997, s. 279).

Na základě uvedených informací považuji za vhodné reflektovat vlastní potenciální předpojatost vůči analyzovanému tématu. Jako absolventka vysokoškolského studia žurnalistiky bych se chtěla ve své budoucí profesi věnovat primárně environmentální problematice, což také ovlivnilo volbu tématu tohoto výzkumu. V průběhu psaní této statě jsem absolvovala stáž v londýnské neziskové organizaci Frontier, kde jsem publikovala články zabývající se ekologií a ochranou přírody. Zároveň jsem absolvovala několikaměsíční školení o vedení kampaní organizované českou environmentální organizací Hnutí Duha. Výstupy reflektované v tomto textu tedy považuji za důležité nejen pro rozšíření akademického výzkumu, ale i pro reflexi a zkvalitnění vlastní praktické činnosti, které se věnuji v současné době nebo se plánuji věnovat výhledově. Zároveň bych chtěla touto sebereflexí přiblížit čtenářům textu, z jakého pohledu a v jakém kontextu analýza vznikala. Environmentální témata jsou mi tedy blízká a v oblasti ochrany přírody se snažím angažovat v osobním i profesním životě. Tuto skutečnost však nechápu jako limitující faktor práce, ale naopak jako její přidanou hodnotu.

7. MEDIÁLNÍ REPREZENTACE NÁVRATU DIVOKÝCH KONÍ DO MILOVIC

Příběh návratu divokých koní do Česka začíná převozem zvířat z Velké Británie a končí podle odborníků úspěšnou proměnou milovické rezervace. Území rezervace se z prostoru zarostlého nechtěnými rostlinami stalo hodnotným útočištěm rostlin a zvířat, které jsou z hlediska ochrany přírody cennými druhy. „Za měsíc a půl od

svého příjezdu z Anglie proměnily klisny divokých koní dvouhektarovou aklimatizační ohradu v Milovicích k nepoznání“ (Čermáková, 19. 3. 2015). Lineární líčení příběhu návratu koní reprezentovaného v analyzovaných textech podtrhuje reprezentaci proměny krajiny jako vývoj od nechtěného stavu k ideálu. Lineární uspořádání také zvýrazňuje přímý vztah mezi příčinou a důsledkem tohoto pokroku. Stanovením začátku a konce je příběh divokých koní na českém území vytržen z širšího kontextu. Nezabývá se do hloubky příčinami nutnosti zvířata do přírody „navracet“. Vysvětluje-li důvody vymření divokých koní, činí tak pouze prostřednictvím nominalizace a pasivizace. Autorka se tím vyhýbá lidské vině, což může mít několik důvodů.

Reprezentace člověka jako nebezpečí nezapadá do příběhu úspěchu projektu návratu velkých kopytníků, který celý podléhá lidskému managementu. Zároveň naznačuje, že dnes už člověk pro koně nebezpečný není, mezi lidmi a zvířaty neexistuje konflikt, naopak jsou si navzájem prospěšní. Třetí příčinou může být snaha vyhnout se konfrontaci čtenáře, která nezapadá do jinak spíše zábavného zpracování tématu. Lineární vývoj od nechtěného stavu prostoru ke správnému také naznačuje, jak má ideální podoba přírody vypadat. Konečná podoba není určena přírodními procesy, respektive rozrůstáním dominantních druhů, nýbrž odborníky, kteří „do péče o krajinu zapojili původní přirozené mechanismy“ (Čermáková, 11. 8. 2016), tedy velké kopytníky. Autorka prezentuje ideální podobu krajiny z pohledu vědců jako přirozenou a správnou.

Příběh vývoje od zarostlých pastvin k jejich ideální podobě je zároveň reprezentován jako projekt. „Projekt není v žádném případě samoučelný, úkolem divokých koní bude na daném místě spásání vzácných stepí a zbytků bohatých luk. Právě v Milovicích, tak jako na mnoha jiných místech, totiž začalo otevřenou krajinu ohrožovat zarůstání agresivními bylinami a dřevinami poté, co odtud počátkem devadesátých let odešla armáda“ (Čermáková, 27. 1. 2015). Autorka kromě samotného slova projekt hovoří také o cílech projektu, financování, managementu, plánování, metodice atd. Metafora projektu implikuje, že je návrat divokých zvířat pod neustálým dohledem a vedením odborníků. Nejde o nekontrolovatelný sled událostí, ale precizně promyšlené aktivity, které mají efektivně vést k předem určeným cílům.

Postavení lidské činnosti do opozice k přírodním procesům reflektuje pro západní společnost typickou dichotomii příroda/kultura, jejíž dělící linií je racionalita. Eileen O'Rourkeová k tématu dualismu v západní společnosti podotýká, že lidská kultura je v západní kultuře stále prezentována jako odlišná od spontánního světa zvířat, její logika a racionalita ji staví do pozice, ve které je schopna kontrolovat a řídit život na zemi (O'Rourke, 2000, s. 147). I když v postmoderní³ době nemůže společnost

3 Pojem označuje současnou společnost, ve které podle Ulricha Becka není dichotomie příroda-kultura nadále relevantní. Příroda a lidstvo již nemohou fungovat bez vzájemné závislosti. Nic není přírodní, znamená-li slovo přírodní fakt, že příroda zůstává ponechána sama sobě (Beck, 2004, s. 108). Také Jeff Rose uvádí, že již neexistuje území neovlivněné lidskou činností, proto není nostalgický návrat k dichotomii kultura-příroda možný (Rose & Carr, 2018, s. 277).

děle zastávat zcela autonomní postavení vůči přírodě, odlišení od zvířat a vláda rozumu se i dnes stále projevují. Podle O'Rourkeové jsou reprezentovány například spojeními „trvale udržitelný rozvoj“ a „management přírodních zdrojů“ (O'Rourke, 2000, s. 147). V tomto případě je nekontrolované zarůstání stepí řízeno racionálními, efektivními a smysluplnými aktivitami navrženými odborníky z organizace Česká krajina.

Hodnota zvířat přitom také nevychází jen z jejich prosté existence, projekt není „samoučelný“, koně mají za „úkol“ spásat nechtěné rostliny. Nutno poznamenat, že antropocentrismus⁴ není přístupem, který by se vylučoval s ochranou přírody, tato snaha však má vést k prospěchu lidstva, které určuje její hodnotu (Kohák, 2000, s. 77). Projekt je prezentován jako úspěšný a výhodný pro všechny zájmové skupiny – ochránce přírody, politickou reprezentaci i divoká zvířata, která ve svém novém domově prospívají („zachránit ohrožený druh zvířat, a přitom zajistit levné a ekologické sečení velké travnaté plochy“ [Svačina, 21. 3. 2015], „stát by mohl ušetřit stovky milionů, a přitom chránit přírodu lépe“ [Čermáková, 11. 8. 2016]). Jedná se o tzv. win-win⁵ řešení, které ospravedlňuje zásahy lidí do krajiny (Benjaminsen & Svarstad, 2010, s. 385). Benjaminsen tvrdí, že neoliberální ekonomika má v současné době na ochranu přírody značný vliv. Win-win diskurz je s neoliberálním myšlením v souladu, příkládá význam na turistický sektor jakožto důležitý zdroj příjmů pro ochranu přírody (Benjaminsen & Svarstad, 2010, s. 390).

S divokými koňmi, zubry a pratury se ve zkoumané mediální reprezentaci pojí metafora nástroje, jež zapadá do reprezentace události jako projektu („začali s údržbou krajiny pomocí velkých kopytníků“ [Čermáková, 30. 12. 2015]). V tomto kontextu je jejich role převážně pasivní až submisivní. Zvířata jsou převezena z Anglie a umístěna do aklimatizační ohrady. Autorka nehovoří o žádných problémech, které divocí koně způsobují. Naopak vyzdvihuje, že zvířata naplňují očekávání vědců a cíle projektu. Jako nástroje mají divocí koně také finanční hodnotu, jsou vlastně investicí do péče o milovické pastviny („byli zakoupeni za zhruba půl milionu korun“ [Svačina, 21. 3. 2015], „pracně udržitelné rozsáhlé plochy mohou zadarmo udržovat velcí kopytníci“ [Čermáková, 11. 8. 2016]). Kromě bezplatného spásání trávy mohou sloužit také jako atrakce na přilákání turistů do regionu a iniciovat jeho rozvoj. Takto se objevují hlavně ve vyjádřeních zastupitelů okolních obcí, kteří v souvislosti s koňmi hovoří o výstavbě dalších turistických lákadel, jako jsou cyklostezky nebo pozorovatelný.

V textech se však objevuje ještě druhý obraz divokých koní, ve kterém mají mnohem aktivnější roli, což se projevuje v podobě sloves. Zatímco v předchozím obraze užívali autoři spíše trpný rod („koně byli zakoupeni“ [Svačina, 21. 3. 2015]), nyní převažuje rod činný („Samhain si proto vytvořila s nevlastním otcem unikátní vztah“

4 Antropocentrismus považuje za středobod člověka, jeho potřeby a zájmy. Jedná se o přesvědčení, že „centrem každého hodnocení a vůbec měřítkem všech věcí je a zůstane člověk“ (Librová, 1994, s. 160).

5 Tzv. win-win řešení, tedy řešení výhodné pro všechny zájmové skupiny.

[Čermáková, 9. 6. 2016]). V přímých řečech autoři často citují etology, tedy vědce zabývající se chováním živočichů. Jejich prostřednictvím se čtenář seznamuje se sociálním chováním koní, a může je tak vnímat jako osobnosti podobné člověku. Koně se objevují například v roli učitele („hřebeč zde působí i jako vzor, potažmo učitel“, „klisny hříbata ignorují či umravňují a za přílišnou dotěrnost je trestají hrozbami či slabým kousnutím“ [Čermáková, 9. 6. 2016]) nebo rodinných příslušníků („nevlastní potomek“, „matka se chová přirozeně, o hříbě vzorně pečuje“ [Čermáková, 22. 10. 2015], „mladí hřebečci od otce pozorně kopírují jeho chování“ [Čermáková, 9. 6. 2016]). Jejich individuální osobnost podtrhuje také to, že je autorka oslovuje jménem. Kombinace blízkosti zvířecího chování lidskému a užívání jmen podle Claire Molloyové zvyšuje sympatie čtenáře ke zvířatům a zároveň jej ujišťuje, že jsou morálně hodnotná, čímž se liší od anonymních živočichů. Divocí koně a detaily z jejich života se stávají objektem naší zábavy, mají za úkol u veřejnosti vyvolat zvědavost a vyvážit serióznost ostatního zpravodajství (Molloy, 2011, s. 3–4). Chilla Bulbecková také podotýká, že zprávy o divoké přírodě a přírodovědné dokumenty slouží lidem z měst jako únik z jejich každodenního života a odpočinek po práci. Divoká příroda již není vnímána jako zdroj nebezpečí, nýbrž jako volnočasová aktivita (Bulbeck, 2005, s. xx). To rezonuje se zařazením článků o tématu divokých koních převážně v rubrice Hobby. Téma je tedy prezentováno spíše jako zábavné a volnočasové.

Divocí koně fungují v reprezentaci jako zástupci divoké přírody, a právě jejich divokost je cennou a vyžadovanou vlastností, což zdůrazňují odborníci v přímých řečech („je žádoucí, aby si koně svou původní divokost zachovali“ [Čermáková, 13. 2. 2015]), užívaná slovesa pak evokují volnost a svobodu, jak je patrné ve výrazech „spokojeně běhal po pastvině“ nebo „proháněl se“. Aspekt divokosti u milovických koní podtrhují také zmínky o analýzách DNA, které vedly k výběru nejvhodnějšího plemene divokého koně, co nejméně ovlivněného lidskými zásahy (huculové byli odborníky odmítnuti, protože „jsou relativně mladé plemeno, které vzniklo záměrným křížením pro potřeby rakousko-uherské armády“ [Čermáková, 27. 1. 2015]). O'Rourkeová podotýká, že v kontextu postmoderního světa se divoká zvířata stávají symboly svobody a vzdoru, které byly schopny ubránit se pokusům o domestikaci. Divoká zvířata symbolizují spojení s romantickou představou idylické minulosti. Protože je označujeme jako vzácná, stávají se atraktivnější a jejich možná ztráta vyvolává obavy. (O'Rourke, 2000, s. 160) Divokost koní je v diskurzu prezentována jako krásná na pohled a zároveň křehká, což vytváří obraz její vzácnosti.

Zároveň je v kontextu zkoumané reprezentace i kontrolovatelná, systematická a předvídatelná. Vztah lidí a zvířat připomíná vztah zaměstnance a zaměstnavatele. Zvířata byla vědci pečlivě vybrána, nyní místo lidí vykonávají práci a dostávají za ni odměnu v podobě nepřetržité péče a například za rozmnožování, a tedy i zvětšování populace ohroženého druhu, dostávají dárky („Jako dárek obě čerstvé maminky v nadcházejícím týdnu dostanou nové větrné čerpadlo na vodu“ [Kotalík, 20. 3. 2016]). Paternalistický přístup odborníků také naznačuje vztah mezi majitelem a domácím mazlíčkem, případně vztah mezi člověkem a nástrojem údržby krajiny. Všechny

vyjmenované vztahy v sobě obsahují dominanci lidí nad zvířaty, jejich postavení není rovné. Mezi lidmi a zvířaty nedochází ke konfliktu, naopak jsou si vzájemně prospěšní. Zvířata přebírají práci po armádě, která opustila pozemky v Milovicích. Kopytníci coby nástroje pomáhají s jejich ekologickou údržbou.

Téma autenticity takto zobrazované divoké přírody autoři článků neotevívají. Eileen O'Rourkeová poznamenává, že návštěvníci rezervací a národních parků sice přichází za lákadlem autenticity, ta ale nesmí převyšovat jejich pohodlí a pocit bezpečí. Podle Chilly Bulbeckové postmoderní turisté v existenci autenticity nevěří (Bulbeck, 2005, s. 192). Bulbecková i O'Rourkeová se shodují na tom, že v Evropě i ve zbytku světa již neexistuje krajina, která by nebyla žádným způsobem ovlivněna lidskou činností, což znamená, že veškerý přírodní život musí být spravován člověkem (Bulbeck, 2005, s. xix). Moderní doba vytvořila opozici kultura/příroda a obě sféry striktně oddělila, což stále ovlivňuje současnou společnost. V postmoderní době však toto striktní dělení končí a obě sféry se neobejdou bez sebe navzájem.

Podle Ulricha Becka už nelze chápat společnost jako autonomní vůči přírodě, příroda je přitom do vysokého stupně umělým produktem (Beck, 2004, s. 108). Postmodernismus se zabývá protichůdnými představami bezpečí, kontroly, předvídatelnosti a divokosti. „Znovuobjevování schopnosti ocenit divokou přírodu koexistuje s představou, že svět je kontrolovatelný člověkem“ (O'Rourke, 2000, s. 161). Podle Chilly Bulbeckové ke znakům postmodernismu patří přijetí romantické představy divoké nedotčené přírody jako nereálné a snaha naučit se milovat přírodu ovládanou (Bulbeck, 2005, s. 191). Tento přístup se odráží ve vyjádřeních odborníků v analyzovaných textech i popisech autorů, kteří divokost zvířat představují v neustálé přítomnosti lidských artefaktů („zatím má většina z nich ohlávku, ale brzy už se budou prohánět ve středočeské rezervaci u Milovic nespoutaní“, „naučili se pít z napáječky, i když nepohrdnou ani vodou z kaluží“ [Čermáková, 13. 2. 2015], „[přístřešek] ale moc nevyužívají, jsou to divoké koně, neschowávají se ani před deštěm nebo sněžením“ [Svačina, 21. 3. 2015]). Divoká příroda je tedy reprezentovaná jako okouzující a chtěná, zároveň však zcela kontrolovatelná a bezpečná. Ačkoli tato kombinace charakteristik zpochybňuje autenticitu prezentované divoké přírody, autoři analyzovaných textů tuto problematiku neotevívají.

Autoři používají obraz divokého koně nebezpečného člověku pouze v momentu, kdy chtějí případné návštěvníky odradit od přiblížování se k ohradě. Přímá setkání mezi návštěvníky a zvířaty reprezentace nepřipouští, obě identity jsou si vzájemně nebezpečné („pro větší bezpečnost divokých koní bude nyní důležité, aby se co nejdříve podařilo rozšířit pastvinu [...] na větší ploše budou zvířata v menším kontaktu s neukázněnými zákazníky“ [Čermáková, 22. 10. 2015]). Divoká zvířata i pro svou bezpečnost musí zůstat pod kontrolou odborníků. Nemožnost vzájemné blízkosti lidí a zvířat nezpochybňuje úspěch a relevanci projektu, naopak podporuje rozšiřování území rezervace. Avšak právě tento bod je některými environmentalisty kritizován. Ekolog Jakub Hruška z Ústavu výzkumu globální změny AV ČR říká, že i když je pozitivní vliv kopytníků na malý kousek území v rámci ohrady nezpochybnitelný,

skutečný význam pro českou přírodu by měla až volně se pohybující zvířata, což by však podle něj lidé nebyli schopni akceptovat (Nováková, 2017). Většina článků o tématu divokých koní byla vydána v rubrice Hobby, a tudíž rámována jako nezávažné volnočasové téma, které čtenáře nijak nekonfrontuje. Na druhou stranu ukázali autoři ochranu přírody a ekology v čistě pozitivním světle a dali jim dostatek prostoru k vyjádření. V tomto aspektu se texty významně lišily od druhého zkoumaného tématu.

8. MEDIÁLNÍ REPREZENTACE NÁVRATU VLKŮ NA BROUMOVSKO

Ačkoli se i v tomto, podobně jako v předchozím, případě jedná o návrat původních divokých druhů na české území, zkoumaná mediální reprezentace divokých zvířat a jejich návratu se značně liší. Základním rozdílem je způsob návratu zvířat, zatímco u divokých koní se jednalo o precizně připravený a lidmi kontrolovaný projekt, vlci se na Broumovsko vrátili samovolně a neočekávaně. V době antropocénu⁶, kdy je většina území ovlivňována lidskou činností (Bulbeck, 2005, s. 192), vyvolává neplánovaný návrat zvířat překvapení, jež je reflektováno v prvních textech („vlci mu vtrhli do života“ [Kučera, 14. 3. 2016]).

Ve vyjádřeních odborníků jsou vlci spíše pasivní, jak reflektují výroky „vlk se vyskytuje“, „divoké populace se nacházejí“, „vlci byli opakovaně zaznamenáni“. Tento přístup odráží jejich perspektivu pozorovatelů a vidění zvířete jako objektu zkoumání. Ve vyjádřeních farmářů jsou vlci naopak aktivní. Jejich chování je úmyslné („Naposledy jsme hlídali stádo támhle na kopci. A vlk přešel silnici a přišel do ohrady přímo za barákem“ [Janouš, 30. 9. 2017]), imorální a záměrně kruté, jak ukazují věty „vlci zabíjejí víc, než stačí sežrat“, „našel jsem mrtvou ovci zahnanou doprostřed rybníka“, „řádili na ovcích“, „vlci vesele hodovali na muflonce“. Důraz je kladen také na zabíjení mláďat („pobil třicet březích ovcí, byl to strašný pohled“ [Janouš, 30. 9. 2017], „vždy šlo o jednu ovci, pokaždé si vybral nejmenší“, „napadli telata“ [Hejtmánek, 10. 1. 2018]). Slova spojená s chováním vlků spadají do kategorie zločinu, v analyzovaných textech se objevují výrazy „svědci“, „oběti“, „napadení“, „případy“, „zdokumentovaný čin“, autoři užívají slovesa „hájit“ nebo „svědčit“. Vědci jako detektivové používají metody „stěru slin“ a „izolování DNA“. Podle Angely Cassidyové vyvolává taková mediální konstrukce u veřejnosti strach a znechucení. Jak už bylo naznačeno, důsledkem může být snaha o „potrestání“ divokých zvířat a ospravedlnování jejich odstřelu (Cassidy, 2012, s. 504).

Násilí vlků je zveličováno emotivně zbarvenými slovesy „roztrhat“, „zadávat“, „útočit“, „hodovat“, „decimovat“ a koresponduje s jejich obrazem „šelmy“ a „bestie“, což jsou slova, která se často objevují ve vyjádřeních chovatelů v analyzovaných

⁶ Vědci z různých oblastí se shodují, že nyní žijeme v tzv. antropocénu, ucelené geologické epoše, kterou charakterizuje vliv lidské činnosti na klima, životní prostředí a téměř veškeré ekologické interakce (Rose & Carr, 2018, s. 266).

textech. Popis hospodářských zvířat jako obětí s takovou reprezentací kontrastuje, autoři používají zdobněliny nebo je označují jako rodinné příslušníky („Zbyly z nich jen hlava a nohy. Jejich matky je na pastvině nepřestávaly volat“ [Tůmová, 18. 5. 2016]). Henry Buller tvrdí, že obraz vlků jako šelem či nebezpečné divoké zvěře je v evropské společnosti hluboce zakotven, ačkoli již pro nás zvířata nepředstavují významné nebezpečí. „Vlk je ikonickým zvířetem reprezentujícím mocnou, divošskou a zlovolnou jinakost přírodní sféry, je démonickým zločincem a nepřitelem jehněte, tradičního symbolu nevinnosti a čistoty“ (Buller, 2008, s. 1584).

Reprezentace násilí odráží neoliberální ideologii a staví na kontrastu mezi přírodou a kulturou jakožto necivilizované vs. racionální sféry. Násilí způsobuje reprezentaci vlků jakožto krvelačných bestí, které nejsou připodobňovány lidem, například se o nich nehovoří jako o rodičích, popis jejich rozmnožení může na čtenáře působit odtažitě („smečka vlků vyvedla mladé“, „dvě mláďata vlka obecného“ [Hejtmánek, 7. 9. 2016]), spadají do anonymní říše přírody. Naopak s hospodářskými zvířaty může čtenář soucítit, jejich smrt v něm vyvolává emoce, jsou vykreslována jako členové rodiny a bytosti schopné cítit utrpení, jsou součástí sféry civilizace. Tento antropomorfizovaný obraz dobytka nerozporuje obraz hospodářských zvířat jako komodity (úmrtí zvířat označováno eufemismem „škody“), ale rozšiřuje jej. Vlci narušují lokální ekonomiku a zároveň způsobují utrpení sympatických a bezbranných zvířat. Nejedná se o snahu vyzdvihnout zvířata na úroveň lidí, farmáři zvířata vlastní a starají se o ně, podobně jako v diskurzu divokých koní se i zde objevuje paternalismus. Stále jde o perspektivu antropocentrickou, popis hospodářských zvířat reflektuje subjektivní a emocionální zkušenost lidí (Holloway, 2007, s. 1044).

Přestože se na hospodářská zvířata pohlíží v určitém kontextu jako na bytosti schopné emocí, jejich mediální reprezentace stále podléhá sféře ekonomiky, ve které je dobytek důležitý pro výdělek farmářů. Obraz krav a ovcí jako lidem podobných bytostí neotevívá etické otázky spotřeby masa, což je způsobeno charakteristikou identity chovatelů. Jejich násilí na dobytku se v textech neobjevuje, odkazováno je na něj pouze nepřímým prostřednictvím zmínek o mase či jatkách („spočítali to podle jatečné váhy“, „za narozené tele masného plemene“ [Tůmová, 17. 6. 2016], „pokrývá pouze aktuální cenu masa“ [Hejtmánek, 10. 1. 2018]). Chovatelé jsou reprezentováni jako skupina lidí, kterým na životech jejich zvířat záleží, pečují o jejich bezpečí a brání jejich práva („Pro nás je nereálné, abychom plemeno Charolais na noc zavírali do chléva“ [Tůmová, 18. 5. 2016]). Násilí lidí není zpochybňováno, protože je součástí civilizovaného světa a ekonomické logiky, zatímco násilí vlků bývá reprezentováno negativně.

Ani možné násilí na vlcích není nijak problematizováno, naopak jej autoři opět prezentují prostřednictvím nominalizace („odlov chráněných šelem“ [Tůmová, 17. 6. 2016], „zákon, který jim umožní se proti vlkům účinněji bránit“ [Hejtmánek, 10. 1. 2018]). Vlci nejsou bytosti podobné lidem, označení bestie a zločinci může jejich odstřel ospravedlňovat („Zoufalým farmářům dochází trpělivost a je jen otázka času, kdy jim prasknou nervy a začnou vlky vybíjet“ [Janouš, 30. 9. 2017]). Pokud zvířata

jakožto kriminálníci nedodrží předepsané hranice, jejich odstřel je pouze vymáháním práva, a tedy zcela legitimní praxí (Knight, 2000, s. 16).

Jazyk odborníků je věcnější, hovoří především o funkci vlků v rámci ekosystému, čímž se snaží vyzdvihnout jejich hodnotu a význam. K tomu používají eufemismus „regulovat počet divoké zvěře“, který na rozdíl od sloves „zadávit“ či „roztrhat“ nezvýznamňuje násilí na zvířatech a nenese žádné emoce. Podobně jako u velkých kopytníků je tak i od vlků očekáváno určité chování. Nenesou hodnotu sami o sobě, jejich existence je ospravedlňována jejich funkcí v rámci ekosystému. Na rozdíl od divokých koní je však schopnost plnit ji zpochybňována („Když ochránáři tvrdí, že si vlci vybírají nemocnou jelení a srnčí zvěř, je to nesmysl“ [Kučera, 14. 3. 2016]). Diskutována je také otázka, zda je vůbec potřeba divokou zvěř regulovat vlky („lov je náročný a věkový průměr českých myslivců je 65 let“, „dnes musí jejich úlohu přebírat myslivci“ [Kubíčková, 15. 12. 2017]), nebo na tuto práci stačí lidé („Nemocná zvěř u nás není, o ni se postarají myslivci“ [Kučera, 14. 3. 2016]). Výhody které by měl vlk přinášet lidem, se nezdají být dostatečné. Protože je jeho hlavní vlastností schopnost „regulovat divokou zvěř“, dá se jeho užitečnost lehce zpochybnit. Vědecká vyjádření nevyvolávají ve čtenáři emoce, které by pomohly vytvořit si k vlkovi hlubší vztah a vnímat jeho hodnotu i z jiné perspektivy.

Výjimkou je reprezentace vlků v reportážích z vlčích hlídek, kde se s divokým zvířetem pojí metafora pokladu, po kterém autorka společně s členy hlídky pátrá („Hovínko našly vlčí hlídky v Beskydech. A mezi osazenstvem na chatě způsobilo nadšení. Jako kdybychom našli poklad“ [Kubíčková, 15. 12. 2017]). Vlk zde vystupuje jako symbol romantické divoké přírody a podobně jako v reprezentaci divokých koní může jeho obraz působit na čtenáře pozitivně. Autorka nachází pouze jeho stopy, a kromě nadšení z vlka samotného popisuje i nadšení z pobytu v lese, který je pro ni místem netradičním a vzrušujícím. Autorka se s vlkem nesetkává přímo, a šelma tak pro ni nepředstavuje žádnou hrozbu. Pobyt na Broumovsku je pro ni jednorázovou zkušeností popsanou z perspektivy turistky („nikdo z nás vlastně nikdy neviděl skutečný liščí trus, natož liščí stopu nebo živou lišku v lese, takže i tohle je pořádný objev“ [Kubíčková, 15. 12. 2017]). Divoké zvíře je pro ni atrakcí, a ačkoli je pobyt vlka na území Broumova popisován jako chtěný, nevychází ze zkušenosti člověka, který by znal místní „realitu“, ale naopak člověka okouzleného až pohádkovými kulisami přírody, což se odráží v lyrických popisech („kloužeme bahnitou cestou mezi buky a malými jedlemi“ [Kubíčková, 15. 12. 2017]).

Vzhledem k faktu, že byl text publikován v rubrice Hobby, jedná se spíše o pozvánku čtenáře k volnočasové aktivitě, nikoli narušení dominantního obrazu vlka jakožto hrozby lokální ekonomice. Přesto představuje důležitý alternativní pohled k reprezentaci vlků, která v analyzovaných článcích převažuje, hlavně co se týče funkce zvířat v ekosystému. Jen v tomto případě není funkce zvířat v ekosystému představována pouze na základě „regulace divoké zvěře“, autorka uvádí i další pozitivní dopady vlka na přírodu, které mohou být pro čtenáře lépe uchopitelné a přesvědčivější („například netrpí divoká prasata prasečím morem a i vysoká zvěř je zdravější“ [Kubíčková,

15. 12. 2017]), objevuje se také výhoda vlků pro lidi („Když po lese neběhají vlci nebo rysi, množí se i lišky a přibývá těch, které mohou přenášet vzteklinu a další nemoci“ [Kubíčková, 15. 12. 2017]).

Ačkoli je obraz vlků zcela odlišný, reportáž z vlčí hlídky diskurz nerozporuje, naopak prohlubuje stereotyp prostoru, na kterém divoké zvíře očekáváme. Příklad mediální reprezentace „lesní“ a „městské“ lišky uvedený v teoretické části poukazuje na tendenci médií rámovat stejný druh zvířete odlišně v závislosti na tom, v jakém prostředí se pohybuje. Od lišky stejně jako od vlka očekáváme, že se bude vyskytovat na území lesa. Právě les je kulisou reportáží z vlčích hlídek, kde autorka až romanticky popisuje přírodní scenérie, do kterých šelma „neodmyslitelně patří“. Autor druhého typu textu, ve kterém vlk vystupuje jako bestie, se pohybuje v prostředí farmy, což není prostor pro divoká zvířata určený.

Stereotypního zobrazení prostoru pro divočinu využívají farmáři, kteří vlky na Broumovsku označují jako podezřelé, protože se pohybují až příliš blízko lidských obydlí. Podle nich není takové chování pro plachou šelmu typické. Odborníci s tímto tvrzením nesouhlasí, vlci si kvůli rozšiřování zemědělských území museli na přítomnost lidí přivyknout. Rámování chování vlků jako netradičního není v diskurzu iDNES.cz ojedinělé, o podobné praxi hovoří i Buller a Figari. Vlci pohybující se v blízkosti lidských obydlí nejsou považováni za skutečné vlky, nýbrž za nepřírozená zvířata s nepřírozeným chováním (Figari & Skogen, 2011, s. 327). Vznikají tak dva obrazy stejného zvířecího druhu, vlka chtěného, autentického a divokého, který se dle našich očekávání pohybuje v lese, a vlka nechtěného a nepřírozeného, jenž ztrácí plachost a přibližuje se k lidským obydlím. Toto stereotypní vnímání, které reportáže prohlubují, posiluje obraz vlka jako zločince, který nedodrží pravidla a narušuje prostor lidí. Zároveň oživuje dichotomii přírody a kultury tím, že oběma sférám vymezuje konkrétní místo a staví mezi ně pomyslnou hranici. Jeden obraz divoké přírody ji vykresluje jako krásnou a vzácnou, druhý jako nevypočitatelnou a nebezpečnou. V reportáži z vlčí hlídky není autorka vlkem ohrožena, zvýrazňuje se jeho plachost a vzdálenost od lidí („Zanedlouho se na svazích za chatou bude lyžovat, hory naplní ryk milovníků zimních sportů. Vlci jsou plaší. Zůstanou schovaní pryč od lidské zábavy“ [Kubíčková, 15. 12. 2017]). V reportáži z farmy je naopak hrozbou, která může na člověka kdykoli zaútočit („Lidé ze strachu zakazují dětem chodit do lesa, kdo má doma flintu, nosí ji do lesa s sebou“ [Janouš, 30. 9. 2017]). Oba obrazy jsou stavěny ve vzájemném kontrastu, divoká příroda není nikdy prezentována jako kombinace pozitivních i negativních atributů. Obdobná reprezentace nepřipouští situaci, ve které by vzácná, krásná a chtěná divoká šelma zároveň ohrožovala zdraví člověka. Divoká příroda je považována za kouzelnou, setrvává-li na sobě vyhrazeném území.

Vztah odborníků a farmářů je v tomto diskurzu vystavěn jako konflikt, který je posilován i vzájemnou odlišností obou identit. Autoři přitom staví na několika opozicích. Zatímco vyjádření odborníků jsou doplňována slovesy z kategorie rozumu (v člancích se objevují slova „upřesnit“, „upozornit“, „argumentovat“, „potvrdit“), s farmáři se více pojí emoce („zlobit se“, „říkat rezolutně“, „mínit“, „líčit“, „dodávat

naštvaně“, „krčit rameny“). Odborníci reprezentují teoretické znalosti, jejich jazyk je neemotivní a může na čtenáře působit odtaziťe, používají složitější výrazy. Farmáři jsou naopak symbolem praktické zkušenosti, jejich jazyk je přístupnější a přímočařejší. Odborníci mohou také reprezentovat město a akademickou elitu, zatímco farmáři jsou zástupci venkova a lidí, kteří pracují manuálně. Tyto opozice vytváří pocit neprostupnosti obou sfér, prohlubují spor mezi identitami a přispívají také k rámování návratu vlků jako tzv. wicked problem.⁷ Pojetí vztahu jako konfliktu či wicked problému implikuje, že soužití lidí a divokých zvířat je neřešitelné, nemožné a příliš složité. Vztah odborníků a farmářů v podobě konfliktu má ještě jiný důsledek a tím je zkrslená představa, že se jedná o dvě homogenní skupiny rovnocenně zastoupené ve společnosti s podobně hodnotnými názory.

Texty by měly zcela odlišný účinek, pokud by autoři vybrali jiné identity stojící ve vzájemném konfliktu. Jednalo-li by se o konflikt dvou skupin farmářů, v níž by jedna vlka obhajovala a druhá proti němu brojila, zatímco skupina odborníků by stála stranou konfliktu a pouze poskytovala vědecké informace, nemohl by být střet skupin vykreslen pomocí opozic město-venkov nebo akademická práce-manuální práce, které jsou pro čtenáře snadněji uchopitelné. Zároveň by tento konflikt dostatečně nevysvětloval, proč je návrat vlka hrozbou pro místní ekonomiku, pokud by část farmářů tvrdila, že se dokáže vlkovi přizpůsobit a pokračovat v podnikání, jak tomu bylo v článku časopisu *Respekt* (Brolík, 2018).

9. DISKUZE

Cílem této studie bylo prostřednictvím metody kritické diskurzivní analýzy zjistit, jak vypadala mediální reprezentace návratu dvou druhů divokých zvířat do české krajiny na serveru iDNES.cz a oba obrazy porovnat. Výsledky poukázaly na zcela rozdílný přístup autorů článků k oběma tématům. Zatímco návrat divokých koní byl i vzhledem k rubrice Hobby rámován jako téma volnočasové a bezproblémové, reprezentace návratu vlků významněovala konflikt přírody a kultury. Rozdílnost se projevovala i v obrazech divokých zvířat a reprezentaci násilí. Studie se zabývala pojetím divoké přírody v kontextu západní kultury a postmodernismu, který sice na rozdíl od moderního propojuje sféru kultury a přírody, zároveň se potýká s protichůdnými představami bezpečí, kontroly, předvídatelnosti a divokosti.

Reprezentace ekologických problémů v médiích může ovlivňovat jejich vnímání veřejností a způsob jejich řešení, a proto se touto oblastí v současné době zabývá čím dál více výzkumníků. Mezi nově se formující témata této oblasti patří reprezentace klimatických změn a trvale udržitelného rozvoje, vizualizace přírody a životního prostředí a problematika opozice příroda-kultura, kam spadá i tento výzkum (Hansen & Cox, 2015, s. 19).

⁷ Wicked problem, tedy situace, která je komplexní a je v ní zastoupeno příliš mnoho zájmových skupin na to, aby mohla být snadno vyřešena.

I vzhledem k rozsahu má tato studie určité limity. Tím hlavním je, že zkoumá pouze dvě mediální události v rámci jednoho zpravodajského média. Proto nemůže (a ani nebylo jejím cílem) činit závěry platné pro celý český mediální diskurz. Díky použité kvalitativní metodě CDA však zkoumá případy do hloubky a poukazuje na určité aspekty reprezentace divoké přírody, které mohou dále rozvíjet a ověřovat navazující výzkumy. Studie splňuje jeden z klíčových cílů CDA, a to poukázat na nerovnováhu v diskurzu a usilovat o společenskou změnu. Ačkoli korpus obsahoval i tři roky staré články, téma návratu vlků na území České republiky zůstává v českých médiích aktuální a dále se vyvíjí. Studie poukazuje na ideologické aspekty, které s tématem souvisí a které mohou rozhodnutí o budoucnosti vlků reálně ovlivňovat. Analýza reprezentace návratu divokých koní otevírá téma kontroly a dohledu člověka nad divokou přírodou, které je v době antropocénu a postmodernismu podstatné a aktuální. Filozof Josef Šmajš, zabývající se tématem vztahu kultury a přírody, ale i řada dalších environmentálních filozofů dnes hovoří o environmentální krizi, která je spojená s krizí hodnot. Podle Šmajše je k jejímu vyřešení potřeba nastavení hodnot nových, které bude doprovázeno důkladným filozofickým zdůvodněním (Šmajš, 1994). Studie na tyto otázky týkající se antropocentrismu a vztahu kultury a přírody naráží a ilustruje na příkladech z aktuální mediální reprezentace.

10. ZÁVĚR

Tato studie vychází z předpokladu, že mediální reprezentace ekologických problémů není hodnotově neutrálním popisem stavu. Novináři jsou podle Henrika Bødkera (Bødker, 2016) stavěni před rozhodnutí, zda při zpracování těchto témat s potenciálním negativním vlivem na životy lidí a životní prostředí zaujmout styl agitační, nebo budou usilovat o vyváženost. Agitační přístup lze zaznamenat u reprezentace návratu velkých kopytníků, kdy autoři v rámci analyzovaného vzorku zprostředkovali sdělení tvůrců projektu bez kritického hlasu opozice a přibližovali téma ohrožených zvířat a ochrany přírody v čistě pozitivním kontextu. V případě zpracování návratu vlků volili autoři strategii opačnou.

Lineární narativ užívaný při zpracování témat zjednodušuje komplexní environmentální problémy, naznačuje přímé vztahy mezi příčinou a důsledkem a snižuje také možnost alternativních výkladů. V případě koní vykresluje autoři příběh vědeckého úspěchu, který za pomoci využití přírody dokázal proměnit území ležící ladem v místo vyhledávané ohroženými druhy. Příchod vlků na Broumovsko je naopak příčinou finančních ztrát, rozšiřování šelem je v kauzálním vztahu s rostoucím počtem zabitého dobytka, nikoli například s pozitivním efektem na ekosystém. Kauzální vztahy jsou však jen teoriemi, které odráží určitý sociální kontext (Beck, 2004, s. 36), v tomto případě je to zaměření na finanční ztráty bez porovnání výše škod způsobených vlky a ostatními zvířaty (např. lišky, psi), ke kterým běžně dochází.

Lineární narativ také stanovuje, kde má příběh začínat a končit, přičemž opomíjí komplexnější vývoj. To způsobuje, že událost stojí osamoceně a postrádá širší

kontext. Návrat divokých zvířat začíná jejich prvními pozorováními, neuvádí události do širšího kontextu vymírání druhů způsobených člověkem, ať už z důvodu lovu, nebo zabírání plochy jejich přirozeného výskytu. Autoři nevyužívají potenciálu témat pro hlubší ekologickou osvětu a nekonfrontují životní styl a hodnoty čtenáře. Například u tématu vlků sice zprostředkovávají obraz dobytka jako emocí schopných bytostí, přesto neotevírají otázku vztahu lidí a hospodářských zvířat, zatímco násilí vlka je vykresleno emočně laděnými slovy, reflexe násilí farmářů zcela absentuje. Ve zpracování událostí se projevuje pohlčení ekologických hodnot hodnotami ekonomickými, zobrazované vztahy jsou založeny na spotřebě, důležitými tématy jsou financování, podnikání a turismus.

Obrazy divokých koní a napadených hospodářských zvířat se sobě vzájemně podobají a kontrastují s obrazem vlků. Koně i dobytek jsou prezentovány jako pasivní objekty, které slouží lidským potřebám. Koně jsou nástrojem údržby milovických pozemků, ovce a krávy jsou součástí podnikání a představují výdělek farmářů. Zvířata působí jako bezproblémová až submisivní, jsou pod ochranou a úplnou kontrolou člověka, čímž resonují s diskurzem přírody jako komodity, podle kterého může k pokroku docházet pouze za úplného podmanění si přírody. S koňmi a dobytkem se váže i aktivnější obraz, který zvířata popisuje jako individuální osobnosti se znaky sociálního chování podobného lidem, jsou jim například dávana jména, hovoří se o nich jako o rodičích nebo učitelích. Aktivnější obraz zvířat diskurz přírody jako komodity nevyvrací, nýbrž podporuje. Divocí koně jsou nejen užiteční, ale i sympatičtí a zvyšují tak atraktivitu celého projektu. Hospodářská zvířata jako bytosti schopné cítit emoce podtrhují účinek škod, které vlk páchá. Nejenže ohrožuje lokální ekonomiku, způsobuje také utrpení nevinných a sympatických jehňat. Je reprezentován jako kriminálník překračující hranice mezi přírodou a civilizací a narušující každodenní práci farmářů. Podle Chilly Bulbeckové potřebují lidé pocity a emoce, aby začali jednat. Obraz vlků ve vyjádřeních farmářů vyvolává negativní emoce, jazyk odborníků je naopak rezervovaný, ačkoli hovoří o výhodách vlků vzhledem k ekosystému, popisuje je prostřednictvím spojení „regulace divoké zvěře“, které je emočně neutrální.

Rozdílný obraz divokých koní a vlků lze vysvětlit vnímáním těchto zvířat v západní kultuře. Zatímco divocí koně bývají oblíbenou atrakcí turistů, protože je lze snadno pozorovat (O'Rourke, 2000, s. 160) a jsou vnímáni jako ušlechtilá a elegantní zvířata (Česká krajina, 2016, s. 29), vlci jsou v evropské tradici zakotveni jako téměř démonická zvířata symbolizující hrozbu (Buller, 2008, s. 1584). Pravděpodobně i proto se o škodách způsobených vlky hovoří více než o škodách běžně působených liškami či zaběhnutými psy. Kontrast lze vysvětlit i schopností zvířata kontrolovat. Zatímco koně jsou v ohradě a pro člověka nepředstavují bezprostřední nebezpečí, vlky kontrolovat nelze, a ačkoli jsou případy napadení člověka vlkem minimální, možnost nebezpečí je neustále připomínána. V několika textech se objevuje i obraz divokého koně jako zvířete, které může člověka ohrozit. Odrazuje turisty od toho, aby se ke koním přibližovali a narušovali pro ně určený prostor. Obraz divokých koní by se

tudíž pravděpodobně lišil, pokud by nedošlo k jejich umístění do ohrady, ale k vypuštění do volné přírody. Reprezentace divokých koní v iDNES.cz sice přispívá k pozitivnímu vnímání divoké přírody, ta však musí být kontrolovatelná. Autoři po čtenáři nevyžadují vyšší toleranci, přijetí možnosti nebezpečí jako přirozené součásti divoké přírody a snahu naučit se soužití s ní, což by odpovídalo strategii vzájemné identifikace, která by podle Capry pomohla nabourávat dichotomii příroda-kultura. S tím souvisí i selekce atributů reprezentované divoké přírody, která je buď krásná a přitažlivá, nebo nebezpečná a nepředvídatelná, ale nikdy obojí. Podle Henryho Bullera je přítom divočina z definice děsivá. „Je to možnost být sežrán pumou. Risk zvyšuje naši pozornost a požitek z přírody“ (Buller, 2008, s. 1594). Se ztrátou rizika a pocitu nebezpečí se ztrácí i respekt vůči přírodě, který je pro její ochranu nepostradatelný (Bulbeck, 2005, s. 190).

Ačkoli analyzované texty otevírají téma divoké přírody a často ji prezentují jako vzácnou a důležitou, objevuje se v nich pouze antropocentrický, nikoli biocentrický přístup. Hodnota přírody je určována člověkem a výhodností pro něj. Na tomto myšlení je vystavěno i rámování konfliktů. Návrat divokých koní je win-win řešením, protože je prezentován jako výhodný pro přírodu, turisty i rozvoj obcí. Vlci však narušují každodenní život farmářů, a jejich přítomnost je proto vykreslována jako problematická. Antropocentrismus nemusí nutně předjímat neslučitelnost s ochranou přírody, může ji naopak podporovat, ale pouze v případě, že z ní budou mít výhodu lidé, což se projevuje na obrazech divokých zvířat. Divocí koně jsou schopni přesně naplňovat lidská očekávání a nahrazovat jejich práci, jsou proto jednoznačně přijímáni pozitivně. Naopak naplňování očekávání vlky je zpochybňováno. Farmáři a myslivci poukazují na fakt, že vlci neloví dostatečné množství spárkaté zvěře, místo toho útočí na jejich stáda hospodářských zvířat. Kvůli antropocentrickému přístupu se nutnost chránit vlky stává diskutabilní. Biocentrický přístup by zastával pozici zcela opačnou, protože organismy považuje za hodnotné už jen z podstaty jejich existence.

Biocentrismus také vnímá člověka jako rovnocenného ostatním organismům. V analyzovaných textech však člověk vždy stojí nad přírodou a zvířaty, nejedná se o vztah partnerský, ale hierarchický. Odborníci se o koních vyjadřují jako o „svých“, jako by byli jejich majetkem. Odborníci se o divoké koně podobně jako farmáři o dobytek poctivě starají, jsou jim neustále nablízku a zaujímají k nim až paternalistický vztah, jenž evokuje nadřazenost. Tento přístup souvisí i s dualismem příroda-kultura, který vnímá přírodu jako sféru chaotickou a kulturu jako sféru racionální, která musí přírodě dodávat řád. Proto je potřeba divokých koní, aby armádou opuštěné milovické pozemky nezarůstaly a neztrácely tak hodnotu.

Rozdílnost mezi sférou přírody a kultury se projevuje také v reprezentaci násilí. Násilí vlků na hospodářských zvířatech je zvýznamňováno emočně zabarvenými slovy, zatímco násilí chovatelů na dobytku zcela absentuje vzhledem k tomu, že se jedná o praxi, jež je součástí civilizace a podnikání. Zabíjení spárkaté zvěře vlky je opisováno eufemismem „regulovat“, protože pomáhá udržovat ideální představu

lesa a z perspektivy některých myslivců zastupuje jejich práci, což kontrastuje s výrazy „roztrhat“ a „zardousit“ spojovanými se zabíjením dobytka, jež způsobuje ekonomické ztráty. Násilí na vlčích ze strany farmářů a myslivců je pak ospravedlnováno jako prostředek jejich ochrany, není demonizováno, ale popisováno prostřednictvím nominalizace. Divoká příroda je považována za vzácnou a chtěnou, avšak pouze pokud nenarušuje každodenní lidskou činnost.

Eliška Olšáková vystudovala magisterský obor Mediální studia a žurnalistika na Masarykově univerzitě v Brně. Ve své bakalářské práci se věnovala mediální reprezentaci Vladimira Putina, po studijním pobytu v Kanadě ji oslovilo téma environmentální komunikace, které rozvedla i ve své diplomové práci, ze které publikovaný text vychází.

Kontakt: e.olsakova@gmail.com

LITERATURA

- Beck, U. (2004). *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Benjaminsen, T. A., & Svarstad, H. (2010). The Death of an Elephant: Conservation Discourses Versus Practices in Africa. *Forum for Development Studies*, 37(3), 385–408.
- Beran, L. (2015). První doložené rozmnožování vlků v Čechách po více než 200 letech. *Ochrana přírody*, 8(2).
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1999). *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Bødker, H., & Neverla, I. (2016). *Environmental Journalism*. Routledge.
- Brolík, T. (2018). Za plotem je vlk. *Respekt*, 29(17).
- Bulbeck, C. (2005). *Facing the wild: ecotourism, conservation, and animal encounters*. Sterling Va: Earthscan.
- Buller, H. (2008). Safe from the wolf: biosecurity, biodiversity, and competing philosophies of nature. *Environment and Planning*, 40, 1583–1597.
- Capra, F. (1995). Deep Ecology: A New Paradigm. In G. Sessions (Ed.), *Deep Ecology for the 21st Century: Readings on the Philosophy and Practice of the New Environmentalism* (pp. 19–25). Boston, MA: Shambhala Publications.
- Cassidy, A., & Mills, B. (2012). Fox Tots Attack Shock: Urban Foxes, Mass Media and Boundary-Breaching. *Environmental Communication*, 6(4), 494–511.
- Česká krajina. (2016.) Přírodní rezervace Milovice. *Česká krajina*.
- ČTK. (2018). Farmáři chtějí střílet vlky, soud žalobu smetl. Trhají ovečky a napadnou i člověka, varují chovatelé. *Aktuálně.cz*.
- Čuřík, J. (2012). *Nové trendy v médiích I: Online a tištěná média*. Brno: Masarykova univerzita.

- Fairclough, N. (1995). *Media Discourse*. London: Edward Arnold.
- Figari, H., & Skogen, K. (2011). Social representations of the wolf. *Acta Sociologica*, 54(4), 317–332.
- Hansen, A., & Cox, R. (2015). *The Routledge Handbook of Environment and Communication*. Oxon: Routledge.
- Hill, C. M., Webber, A. D., & Priston, N. E. C. (2017). *Understanding Conflicts about Wildlife: A Biosocial Approach (Studies of the Biosocial Society)*. New York: Berghahn Books.
- Holloway, L. (2007). Subjecting cows to robots: farming technologies and the making of animal subjects. *Environment and Planning D: Society and Space*, 25, 1041–1060.
- Hytten, K. F. (2009). Dingo dualisms: Exploring the ambiguous identity of Australian dingoes. *Australian Zoologist*, 35(1), 18–27.
- Knight, J. (2000). *Natural Enemies: People-wildlife Conflicts in Anthropological Perspective*. London: Routledge.
- Kohák, E. (2000). *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Krajhanzl, J. (2015). *Ochrana divoké přírody očima české veřejnosti 2015*. Brno: Katedra environmentálních studií FSS MU.
- Lewis, J., & Ritchie, J. (2003). *Qualitative research practice: a guide for social science students and researchers*. London: Sage.
- Librová, H. (1994). *Pestří a zelení: (kapitoly o dobrovolné skromnosti.)*. Brno: Veronica.
- Machin, D., & Mayr, A. (2012). *How to Do Critical Discourse Analysis: A Multimodal Introduction*. SAGE Publications Ltd.
- Marvin, G. (2001). Cultured Killers: Creating and Representing Foxhounds. *Society & Animals*, 9(3), 273–292.
- Molloy, C. (2011). *Popular media and animals*. New York: Palgrave Macmillan.
- NetMonitor. (Nedatováno.) Online Data (OLA). *NetMonitor*.
- Nováková, H. (2017). *Místo blanických rytířů přišli velcí kopytníci*. Česká televize.
- O'Rourke, E. (2000). The Reintroduction And Reinterpretation Of The Wild. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 13, 145–165.
- Rose, J., & Carr, A. (2018). Political ecologies of leisure: a critical approach to nature-society relations in leisure studies. *Annals of Leisure Research*, 21(3), 265–283.
- Řezníčková, K. (2017). *O vlčích, ovcích a lidech*. Česká televize.
- Saarinen, J. (2018). What are wilderness areas for? Tourism and political ecologies of wilderness uses and management in the Anthropocene. *Journal of Sustainable Tourism*, 1747–7646.
- Sowards, S. K. (2006). Identification through Orangutans: Destabilizing the Nature/Culture Dualism. *Ethics and the Environment*, 11(2), 45–61.

- Suchet, S. (2002). „Totally Wild“? Colonising discourses, indigenous knowledges and managing wildlife. *Australian Geographer*, 33(2), 141–157.
- Šmajš, J. (1994). *Kultura proti přírodě: Tři ekologické eseje*. Zvláštní vydání.
- Uhlíř, M., & Lindner, T. (2019). Vlci v Hobitíně. *Respekt*, 30(10), 31.
- Van Dijk, T. A. (1997). *Discourse studies: A Multidisciplinary Introduction*. London: SAGE Publications.

Seznam zdrojů citací z analyzovaných textů

- Čermáková, M. (27. 1. 2015). Do Česka se po staletích vrátí divocí koně. Do Milovic míří z Británie. *iDNES.cz*.
- Čermáková, M. (13. 2. 2015). Divoké klisny zabydlují step u Milovic, hřebeč za nimi dorazí na jaře. *iDNES.cz*.
- Čermáková, M. (19. 3. 2015). Agresivní třtinu u Milovic vypásli divocí koně. V sobotu je vypustí. *iDNES.cz*.
- Čermáková, M. (22. 10. 2015). Narodilo se hříbě divokých koní. V Česku první po několika staletích. *iDNES.cz*.
- Čermáková, M. (30. 12. 2015). Návrat divokých zubrů, praturů a koní do Česka ocenil i magazín Science. *iDNES.cz*.
- Čermáková, M. (9. 6. 2016). Hřebci divokých koní přijali i cizí hříbata za svá. Klisny je ošálily. *iDNES.cz*.
- Čermáková, M. (11. 8. 2016). Divocí kopytníci vracejí ptákům lovecké instinkty a šetří peníze státu. *iDNES.cz*.
- Hejtmánek, T. (7. 9. 2016). Divocí vlci na Broumovsku mají mladé, zachytila je fotopast ochranářů. *iDNES.cz*.
- Hejtmánek, T. (10. 1. 2018). Vlci u Trutnova zadávali ovce. Mohou se objevit i jinde, varují farmáři. *iDNES.cz*.
- Janouš, V. (30. 9. 2017). Návrat vlků do přírody přivádí farmáře na Broumovsku k zoufalství. *iDNES.cz*.
- Kotalík, J. (20. 3. 2016). V Milovicích se narodilo další hříbě divokých koní, pastviny se rozšíří. *iDNES.cz*.
- Kubíčková, K. (15. 12. 2017). Na stopě vlků a rysům, co udržují zdravější divočáky i vysokou. *iDNES.cz*.
- Kučera, T. (14. 3. 2016) Vlka krmit nechceme, zlobí se farmáři na Broumovsku. Přišli o desítky ovcí. *iDNES.cz*.
- Svačina, P. (21. 3. 2015). U Milovic vypustili divoké koně, ochrání chrobáky i vzácné rostliny. *iDNES.cz*.
- Tůmová, Š. (18. 5. 2016). Vlci na Broumovsku mají smečku, vyjí na měsíc a odvažují se až do vesnic. *iDNES.cz*.
- Tůmová, Š. (17. 6. 2016). Vlci napadají zvířata na pastvinách, farmáři čekají na odškodné od státu. *iDNES.cz*.